

Astăzi, una dintre modalitățile sigure de sinucidere intelectuală o reprezintă punerea sub semnul îndoielii a Științei. Prin asta nu înțeleg contestarea diverselor tehnici și metode de măsurare folosite în cercetarea naturală, cât mai ales tăgăduirea monopolului absolut în aflarea Adevărului. Briciul lui Occam, șlefuit de succesele științifice și prestigiul unui Newton, a devenit în modernitate criteriul pozitivist care delimitează în mod neechivoc tot ceea ce poate fi spus cu sens sau nu. Iar regula generală prevede, cel puțin de la Descartes și Newton încoace, ca tot ceea ce nu poate fi tradus în limbaj matematic să fie retrogradat în categoria derizoriului epistemologic. Orbiți de isprăvile tehnologice ale modernității, din ce în ce mai puțini au fost aceia care să își puna întrebări radicale asupra pretențiilor totalitare ale Științei. Ba mai mult, metodele științelor pozitive, împreună cu asumțiile lor arbitrare, au fost împrumutate de științele sociale, cu rezultate dintre cele mai ridicole.

Wolfgang Smith, profesor la MIT și UCLA, cu un doctorat în matematică la Columbia, își propune, în „Cosmos & Transcendence, Breaking through the barrier of scientific belief”, să demonstreze cum imaginea scientistă asupra lumii se bazează pe presuposiții metafizice și nu pe cercetarea „value free” a faptelor, pe inducție incompletă, pe experimente și observații. Teza lui Smith este că reducerea universului la categorii fizico-matematice nu reprezintă o

descoperire științifică, ci o asumție metafizică introdusă pe sub preș. Mai mult, Smith susține că presupuziția în cauză nu a jucat niciun rol în succesul științei moderne și nici nu a avut vreodată o contribuție decisivă. Indiferent de această ultimă teză, însă, ideea fundamentală a profesorului american este că, în pofida pretențiilor metafizice ale modelului pozitivist, ceea ce ni se livrează, de fapt, în pachetul scientist este o anumită metafizică anti-metafizică, care stă sau pică pe considerente filozofice și nu pe cele ale măsurătorilor cantitative.

Pe urmele lui A.N. Whitehead, Smith identifică originea scientismului modern în scrierile lui Descartes, principalul teoretician al „bifurcației” - distincția între calitățile primare ale lucrurilor (cele care pot fi traduse în limbaj matematic) și cele secundare (care rămân imune la formalizare, cum ar fi, de pildă, culoarea). „The bifurcation postulate is tantamount to the identification of the so-called physical universe (the world as conceived by the physicist) with the real world per se, through the device of relegating all else (all that does not fit this conception) to an ontological limbo, situated outside the world of objectively existent things”. Cu alte cuvinte, tot ce nu poate fi redus la număr și întindere dispăre din peisajul respectabilității științifice, după cum o spune răspicat chiar Newton, în Principia.

Strategia de atac a profesorului Smith merge pe două direcții. Prima dintre ele analizează impactul realizărilor științifice ale sec. XX, în special teoria relativității și mecanica cuantică, asupra ideilor newtoniene. Mai precis, cercetările lui Werner Heisenberg și Erwin Schrodinger contestă în mod direct ideea că științele naturii se ocupă de entități fundamentale. Ele descriu, ne reamintește Wolfgang Smith, mai degrabă relațiile noastre cu Natura și nu Natura propriu-zisă sau lucrurile în sine pe care le presupunea Newton. Distincția între minte și materie, promulgată cu emfază de pozitivism, este distrusă practic de rezultatele științei moderne, care evidențiază rolul fundamental al observatorului ca parte a experimentelor. Potrivit lui Wolfgang Smith, consecința care derivă de aici nu este în mod necesar o invalidare a conceptului newtonian de univers fizic, ci invalidarea pretențiilor științifice privind această ipoteză. Practic, ea devine complet irelevantă pentru cercetarea științifică, fiind doar o presupuziție metafizică printre altele. „For as Schrodinger has observed, it was precisely during the years or decades which let us succeed in tracing single individual atoms or fundamental particles, that we have been compelled to dismiss the idea of such particles as fundamental entities”

Însă profesorul Smith nu se mulțumeste doar cu această consecință desprinsă din succesul mecanicii cuantice și porcede la o demolare filozofică a bifurcației lui Descartes. Ceea ce arată destul de clar demonstrația istorico-metafizică întreprinsă în capitolul doi al cărții este rezistența viguroasă, de-a lungul timpului, în fața reducionismului cartezian, a unor gânditori de primă mână. Plecând de la episcopul Berkeley, care lovește decisiv teoria bifurcației, strict pe premise carteziane, și ajunge să nege întregul univers fizic, trecând prin Kant și ajungând până în sec. XX, la opera unui Husserl sau Whitehead, presupuzițiile științei moderne au fost contestate cu

argumente dintre cele mai solide.

De altfel, separația radicală dintre „res extensa” și „res cogitans” și reducerea universului strict la un „res extensa” guvernat de mecanică, i-au pus probleme filozofice serioase inclusiv lui Descartes, pe care acesta a încercat să le escamoteze prin recursul la Divinitate. Și cu toate acestea, ne spune Wolfgang Smith, metafizica științei moderne arată la fel de câteva sute de ani încoace. Nici măcar colapsul fizicii newtoniene nu a putut elimina bagajul filozofic cartezian. „Now as before, it can be said that men of science have learned their philosophy from the Principia. They have learned it so well, in fact, that these modes of thought have become ingrained to the point of conferring upon the Newtonian philosophical premises a status of self evidence (which is no doubt the reason why ‘any doctrine which does not implicitly presuppose this point of view is assailed as unintelligible’).”

Reducționismul cartezian aruncă, folosind argumente situate în afara testării empirice, un univers întreg în sfera iraționalismului.

La obiecțiile ridicate împotriva infrastructurii filozofice a științei moderne, pozitivistul ar putea replica, însă, că știința nu are nevoie de presupozitii metafizice, fiind vorba mai degrabă de „Weltanschauung”-ul unui calculator. Totul s-ar reduce, în acest caz, la definiții operationale.

Însă, pentru Wolfgang Smith, această apărare nu ține în realitate, deoarece, spune el, este puțin probabil ca cineva să devină atât de „dezumanizat” încât să rămână strict la o perspectivă pozitivistă. Iar, în al doilea rând, asumarea unui astfel de statut ar însemna practic o negare a însăși pretenției esențiale a științei de a fi o imagine a universului fizic. „The fact remains that science does promulgate a doctrine. It makes claims about the physical universe which have a fundamental bearing upon other spheres of thought. Whether directly or indirectly, it inculcates certain metaphysical beliefs, and predisposes against others. (...) It has something very general to say about the world and our place in the world. In short, it has a truth to proclaim, a truth which according to official belief is founded upon hard and incontrovertible discoveries”.

Recapitulând, teza foarte explicită a profesorului Wolfgang Smith este că această doctrină a Științei se sprijină pe baze metafizice contradictorii. Chiar în pofida unor încercări pragmatice de introducere a teoriei modelelor sau a înlocuirii ideii de adevăr cu ideea de utilitate, adevărul Științei rămâne, în continuare, reducționist.

Iar dacă tot ceea ce metafizica scientistă ne oferă drept realitate este un univers formalizat și o „subiectivitate iluzorie”, întrebarea naturală care se pune, potrivit profesorului Smith, este ce am pierdut atunci când am crezut că am câștigat totul? Răspunsul său nu lasă loc de îndoieli: pierdem lumea întreagă și pe Creatorul ei. „(...) the real, objective cosmos, which turns out to be a live universe full of colour, sound and fragrance, a world in which things speak to us and everything has meaning. But we must learn to listen and to discern. And that is a task which involves the whole man: body, soul, and above all, heart”

Autorul operează, în mod explicit, cu o ipoteză creaționistă, iar argumentele sale sunt decupate din interiorul principalelor tradiții antice, în spiritul unei veritabile „Sophia perennis”, cu câteva inflexiuni platonice evidente și, în bună măsură, asumate. Din acest punct de vedere, capitolul „Lost Horizons” încearcă să jaloneze o hartă a oportunităților pierdute prin eliminarea metafizicii și a înțelepciunii tradiționale.

Potrivit profesorului Smith, universul nu reprezintă altceva decât o manifestare a lui Dumnezeu, lumea creată căpătând viață doar prin participarea la Ființă. Realitatea fizică nu are o identitate de sine stătătoare, fiind un flux continuu, o idee familiară, de altfel, unor gânditori atât de diferiți precum Heraclit sau Schrodinger. Singurul despre putem spune că există cu adevărat este Dumnezeu, așa cum ne învață Vechiul Testament (Iesirea, cap. 3,1-4). Mergând pe urme neoplatonice, filozoful american identifică principalul atribut al Divinității ca fiind ideea de Unu. Însă același atribut pare a fi urmărit și de Știință, chiar dacă într-o direcție care se arată de la bun început a fi o fundătură. “The object of science, therefore, is to reduce the multiplicity of phenomena to the unity of principles, and ideally - if that be possible – to the unity of one single principle”. Inutil să mai amintim cât de deșartă i se pare profesorului Smith căutarea unicității în creat, prin mijloacele Științei. Eternitatea și Unul nu pot fi găsite, ne spune autorul, decât în inimă, acolo unde se află “nous”-ul, adevăratul organ epistemic pentru decelarea Divinității, am adăuga noi.

Cu un astfel de arsenal epistemologic și metafizic, autorul trece la demantelarea evoluționismului, a psihanalizei freudiene și a celei jungiene. Argumentele sale nu sunt de neglijat, mai ales în privința teoriilor lui Jung, în care vede nu vede mai mult de un ideolog modern al gnosticismului, însă ele nu mai au astăzi aceeași priză, în condițiile în care modelele culturale respective s-au perimat ori sunt pe cale să se prăbușească sub povara propriilor inconsecvențe.

Mult mai fertil și mai proaspăt arată, însă, ultimul capitol al unei cărți foarte condensate, unde Wolfgang Smith decelează consecințele pe plan cultural și moral ale adoptării paradigmei scientiste. În primul rând, ne spune el, toate valorile și normele au devenit o chestiune

subiectivă, relativă, de gust. Ceea ce nu poate fi tradus în limbajul matematicii dobândește o natură irațională, ceea ce explică și de ce scientismul face casă bună cu nihilismul, după cum anticipaseră deja, pe plan literar, un Turgheniev sau Dostoievski. „Nothing is sacrosant anymore, and at last everyone is at liberty to do as he will. Or so it may seem; for in reality the manipulation of culture has become a serious enterprise, a business to be attended to by governments and other interest groups”.

În plan antropologic, omului i se amputează dimensiunea spirituală, fiind redus la câteva însușiri, standardizate ulterior prin inginerie socială. Mai mult, avansul tehnologic schimbă radical viața interioară a omului, care se trezește exilat într-un univers monstruos de impersonal. „(...) he has become a precarious anomaly – one could almost say a freak. There is something pathetic in the spectacle of this ‚precocious simian’; and behind all the noise and bluster one senses an incredible loneliness and a pervading Angst ”.

De asemenea, arta renunță la a mai fi o „retorică” și este doar o „estetică”. Cu alte cuvinte, obiectivele ei se limitează la a produce plăcere și nu la revelarea Adevărului. În același timp, subiectivizarea inaugurată de modernitate, pe principiul bifurcației, dinamitează și în artă orice noțiune de sens și raționalitate. „The history of modern science teach us that the merely human, cut off from spiritual tradition and the touch of transcendence, is unstable; it degenerates before long into the infrahuman and the absurd”.

Degringolada și haosul produse de modernitatea scientistă sunt puse de profesorul Wolfgang Smith pe seama unei curiozități maladive, care repetă scenariul biblic din Grădina Paradisului. „It (căderea –n.r.) is re-enacted on a smaller or larger scale wherever men opt for what is contingent and ephemeral in place of eternal truth”.

Remediul se desprinde cu naturalețe din precizia diagnosticului, iar asta conferă un argument în plus pentru lectura unei cărți neglijate.